

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП ДО НАУКОВИХ МОНОГРАФІЙ: СУЧАСНИЙ ЛАНДШАФТ

Ольга Крамаренко,

Сумський державний університет,
Державна науково-технічна бібліотека України

Анотація. У статті розглядається проблематика забезпечення відкритого доступу до наукових монографій українських дослідників в умовах глобальної трансформації наукової комунікації та інтеграції вітчизняної науки до Європейського дослідницького простору. Актуальність теми зумовлена необхідністю системного вирішення правових, технічних і фінансових питань відкритого доступу до монографій у контексті реалізації Національного плану відкритої науки України.

Проаналізовано основні переваги відкритого доступу до наукових монографій, зокрема його вплив на наукометричні показники та інфраструктурну стійкість видань. Деталізовано бізнес-моделі та типи відкритого доступу. Особливу увагу приділено нормативно-правовим механізмам, зокрема розмежуванню повної передачі прав та ліцензійних договорів, використанню публічних ліцензій Creative Commons та управлінню правами третіх сторін у межах одного видання. Запропоновано практичний алгоритм дій для дослідників щодо правомірного розміщення монографій у відкритому доступі.

Зроблено висновок про необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази та інституційних політик відкритої науки в Україні, зокрема щодо розміщення монографій у відкритому доступі.

Ключові слова: відкритий доступ, наукові монографії, Creative Commons, авторське право, видавничий договір, репозитарій, відкрита наука, бізнес-моделі видавництва, ліцензування, наукова комунікація.

Дослідження виконано в межах проектів «Розробка методології та інструментарію моніторингу ефективності впровадження принципів відкритого доступу, належного управління дослідницькими даними та їхній відповідності принципам FAIR» (номер державної реєстрації 0125U001079); 101126485 – PIPRRRIBEUP – ERASMUSJMO-2023-HEI-TCH-RSCH «Захист прав інтелектуальної власності дослідників та наукових установ в Україні: найкращі практики ЄС».

ВСТУП

Сучасна наука перебуває в епіцентрі глобальних трансформацій, що радикально змінюють способи створення, поширення та використання наукових знань. Відкрита наука стала не просто трендом, а новою парадигмою наукової комунікації, що ґрунтується на принципах прозорості, доступності й співпраці. У цьому контексті відкритий доступ до монографій набуває особливого значення як інструмент демократизації знань, розширення аудиторії досліджень і посилення присутності української науки у світовому академічному просторі.

Монографії традиційно посідають особливе місце в академічній комунікації, особливо в гуманітарних та суспільних науках, де вони залишаються основною формою поширення результатів завершених досліджень. На відміну від журнальних статей, монографії дають

можливість глибоко розкрити тему, представити комплексний аналіз і сформулювати цілісну наукову концепцію. Як слушно зазначає М. Crossick: «Чому так важливо писати та читати монографії? Ключова причина їхнього місця в культурі дослідження та його комунікації полягає в тому, що вони пропонують необхідний обсяг і темп, щоб дозволити повноцінно розглянути тему, представити складні та багаті ідеї та розвинену аргументацію, все це підкріплено контекстуалізованим аналізом і доказами і переплетено в рефлексивний нарратив, який неможливий у журнальній статті. Публікація в журналі є важливою, але значною мірою доповнює, а не витісняє монографії... Монографії відіграють центральну роль у тому, як знання розвиваються, формулюються та поширюються» (Crossick, 2016).

Попри це, саме через значний обсяг, складність підготовки та фінансові моделі видавничого процесу монографії тривалий час залишалися поза основним фокусом руху за відкритий доступ, який на початкових етапах був зосереджений переважно на журнальних публікаціях.

Водночас сучасні дослідження засвідчують, що монографії з відкритим доступом суттєво підвищують видимість і вплив наукових результатів: їх завантажують у середньому в десять разів частіше, а цитують приблизно у 2,4 раза частіше порівняно з традиційними виданнями.¹

Для України питання відкритого доступу до монографій набуває додаткового стратегічного значення. Інтеграція національної науки до Європейського дослідницького простору, розширення участі українських інституцій у міжнародних дослідницьких ініціативах, зокрема програмі «Горизонт Європа», а також імплементація принципів відкритої науки відповідно до європейських стандартів вимагають системної модернізації підходів до наукового книговидавництва.

Таким чином, відкритий доступ до монографій постає як інструмент посилення міжнародної видимості українських досліджень, розширення академічної співпраці та підвищення конкурентоспроможності наукових установ. Водночас реалізація цієї моделі супроводжується різними фінансовими, організаційними й нормативно-правовими викликами, що потребують комплексного аналізу.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ

Проблематика відкритого доступу до монографій перебуває в центрі уваги міжнародного наукового співтовариства вже кілька десятиліть. Серед багатьох змінних, що пояснюють використання та сприйняття відкритого доступу, зокрема до монографій, є академічна дисциплінарна належність. Недавні дослідження показали значні відмінності в обсягах публікацій із відкритого доступу в різних галузях (Severin et al. 2020).

Дослідники наукових комунікацій зазначають, що, починаючи з 1980-х років, академічна монографія перебуває в стані кризи. Продажі друкованих монографій скорочуються, що змушує видавців встановлювати накладі 100–200 примірників замість середніх 3 000 примірників 1970-х років (Maxwell et al., 2016, с. 2). Ця криза активізувала пошук альтернативних моделей фінансування й поширення наукових праць.

Концептуальні засади відкритого доступу закладено в Будапештській декларації (2002), яка визначила відкритий доступ як безкоштовний негайний онлайн-доступ до наукових публікацій. У сфері бізнес-моделей відкритого доступу до монографій важливими є роботи Ферверди (Ferwerda, 2014), яка систематизувала моделі фінансування для наукових книжок, а також праця Спейхера зі співавт. (Speicher et al., 2018), присвячена «білій книзі» бізнес-моделей відкритого доступу OPERAS. Питання впливу відкритого доступу на продажі монографій емпірично досліджував Снайдер (Snijder, 2014) на прикладі Видавництва Амстердамського університету.

¹ <https://openaccess.ox.ac.uk/getting-started>

У статті Дж.Франкла (Frankl, 2023) досліджено культурні аспекти сприйняття авторами відкритого доступу до монографій. На основі емпіричних даних, зібраних у межах ініціативи University of Michigan Press, автор демонструє, що впровадження моделей відкритого доступу суттєво залежить від дисциплінарних традицій, уявлень про престиж та усталених публікаційних практик (Frankl, 2023).

Греко і Ворт (Greco & Wharton, 2008) та Стіл (Steele, 2008) обґрунтовують необхідність переходу університетських видавництв до моделей відкритого доступу в умовах цифрової трансформації. Правові аспекти відкритого доступу і авторського права досліджує Естева (Esteve, 2024), а практичні аспекти управління правами третіх сторін — Пейнтер зі співавторами (Painter et al., 2023). Барнс (Barnes, 2018a; 2018b) систематизує типи відкритого доступу та питання ліцензування для монографій.

Незважаючи на значний масив зарубіжних досліджень, в Україні ця проблематика залишається малодослідженою. Зокрема, бракує системного аналізу відповідності українського законодавства міжнародним стандартам відкритого доступу, а також практичних інструментів для дослідників. Серед невирішених питань залишаються брак в Україні чітких підзаконних актів щодо самоархівування, невизначеність статусу препринтів і постпринтів у національному законодавстві, складність узгодження інтересів авторів і видавництв.

Метою статті є комплексне теоретико-прикладне дослідження трансформації системи наукової комунікації в частині забезпечення відкритого доступу до монографій, а також обґрунтування стратегічних пріоритетів та нормативно-правових механізмів його реалізації в Україні в контексті інтеграції до Європейського дослідницького простору. Дослідження спрямоване на розв'язання суперечностей між традиційними моделями академічного книговидавництва та вимогами відкритої науки, зокрема через розробку практичних алгоритмів управління авторськими правами та вибір стійких бізнес-моделей для українських інституцій. Для досягнення поставленої мети було застосовано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження, зокрема нормативно-правовий аналіз був застосований для вивчення положень національного законодавства та міжнародних стандартів; компаративний аналіз був використаний для зіставлення міжнародних бізнес-моделей та практик провідних ініціатив із сучасним станом інституційної видавничої діяльності в Україні; системно-структурний підхід дозволив класифікувати типи відкритого доступу та виявити їхній вплив на наукометричні показники й технологічну інфраструктуру; метод наукового моделювання та синтезу був застосований для формування практичних рекомендацій щодо правомірного використання творів третіх сторін та поєднання різних типів ліцензій у межах одного наукового видання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Переваги та виклики відкритого доступу до монографій

В останні роки спостерігається зростання інтересу до пошуку ефективних механізмів і бізнес-моделей забезпечення відкритого доступу до наукових монографій. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні інфраструктурні ініціативи, зокрема OAPEN² та DOAB³, які забезпечують зберігання, індексацію та поширення академічних книг у відкритому доступі. Моделі відкритого доступу активно впроваджують і провідні академічні видавництва. Так, Springer Nature публікує книги та розділи у відкритому доступі з 2011 року, а нині на його платформі доступні тисячі таких видань⁴. Значну роль у розвитку відкритого книговидавництва

² OAPEN — <https://www.oapen.org/home> (Дата звернення 01.03.2026)

³ DOAB — <https://www.doabooks.org/> (Дата звернення 01.03.2026)

⁴ Springer Nature Link — <https://surl.it/jfscyhg> (Дата звернення 01.03.2026)

відіграють також спеціалізовані видавництва, зокрема [Open Book Publishers](#)⁵ та MIT⁶. Окремі академічні видавництва пропонують публікацію монографій без сплати авторського внеску (BPC), зокрема Amherst College Press, Lever Press та Open Humanities Press.

Однією з ключових переваг відкритого доступу до монографій є підвищення видимості та впливу наукових результатів. Дослідження показують, що монографії у відкритому доступі завантажуються в середньому приблизно в десять разів частіше та цитуються в понад два рази частіше, ніж традиційні видання. Додатковим чинником зростання видимості є їх індексація в академічних пошукових системах, зокрема Google Scholar, Semantic Scholar та OpenAlex.

Другою важливою перевагою є розвинена цифрова інфраструктура поширення наукових книг. Використання стійких ідентифікаторів — таких як DOI, ORCID та ROR — забезпечує стабільність наукових посилань, коректне цитування та інтеграцію публікацій у глобальні інформаційні системи наукової комунікації.

Ще однією перевагою є вплив на академічну кар'єру дослідників. У багатьох національних і міжнародних системах оцінювання наукової діяльності монографії у відкритому доступі враховуються під час атестації, конкурсного відбору на посади та розгляду грантових заявок. В українській системі оцінювання наукової діяльності наявність монографій у відкритому доступі з присвоєним DOI також використовується як один із критеріїв державної атестації закладів вищої освіти та наукових установ.

Серед правових викликів упровадження відкритого доступу до монографій — складність отримання дозволів на використання матеріалів третіх сторін (зображень, таблиць, фрагментів текстів), які планується поширювати у відкритому доступі в мережі Інтернет. Технічним викликом є забезпечення довгострокового збереження цифрових монографій і сумісності форматів.

Важливим принципом відкритого академічного книговидання є орієнтація на наукову якість дослідження як основний критерій публікації, незалежно від репутації автора чи прогнозованої комерційної успішності видання (Svensson & Eriksson, 2013).

Водночас попри очевидні переваги відкритого доступу, його практична реалізація значною мірою залежить від наявності ефективних економічних моделей, здатних забезпечити фінансування редакційно-видавничого процесу. При цьому досвід Видавництва Амстердамського університету демонструє, що відкритий доступ не лише не знижує продажів друкованих монографій, а в окремих випадках може сприяти їх зростанню завдяки підвищенню впізнаваності автора та видання (Snijder, 2014). Такий висновок узгоджується з позицією Греко і Ворта (Greco & Wharton, 2008), які аргументовано доводять, що університетські видавництва мають розглядати відкритий доступ як стійкий напрям розвитку.

Бізнес-моделі відкритого доступу

Аналіз сучасних підходів до фінансування монографій відкритого доступу дозволяє виокремити такі основні бізнес-моделі:

1. Модель плати за публікацію (Book Processing Charge, BPC). Ця модель є однією з найпоширеніших у сфері відкритого доступу до монографій та передбачає оплату витрат на підготовку й публікацію книги за рахунок автора, його установи або грантового фінансування. BPC охоплює як прямі, так і непрямі витрати видавництва, включаючи редакційне опрацювання тексту, наукове рецензування, дизайн, виробництво та маркетинг видання. Серед провідних академічних видавництв, що застосовують цю модель, — Bloomsbury Publishing, Brill Publishers, Cambridge University Press, De Gruyter та Springer Nature. За оцінками досліджень, середній розмір BPC у європейських видавництвах коливається приблизно від 585 до 21 640 доларів США залежно від обсягу та складності видання (Pinter, 2018).

⁵ <https://www.openbookpublishers.com/>

⁶ <https://www.openhumanitiespress.org/books/series/>

2. Модель freemium дозволяє безкоштовний доступ до основного тексту монографії в цифровому форматі, водночас передбачаючи комерційне поширення додаткових форматів. Цю модель використовують, зокрема, Open Book Publishers та OpenEdition.

3. Консорціумна модель фінансування. Ця модель базується на колективному фінансуванні публікації монографій за участю бібліотек, університетів і дослідницьких установ. У межах такого підходу кілька інституцій спільно покривають витрати на підготовку та публікацію видання, забезпечуючи його подальше поширення у відкритому доступі без необхідності сплати ВРС з боку автора. Найвідомішою платформою, що реалізує цю модель, є Knowledge Unlatched – міжнародна ініціатива, заснована у 2012 році Frances Pinter.

Різновидом консорціумної моделі є підхід Subscribe to Open (S2O), який передбачає, що бібліотеки або інші інституції підтверджують фінансову підтримку певного каталогу або окремих видань. За умови досягнення необхідного рівня підтримки книги відкриваються для вільного доступу. Попри перспективність, консорціумні моделі іноді піддаються критиці через складність координації між великою кількістю учасників, нерівномірність фінансових внесків та потенційну нестабільність фінансування.

4. Інституційна модель. Ця модель передбачає фінансування видавничої діяльності безпосередньо університетом чи науковою установою та базується на внутрішній політиці відкритого доступу до наукових результатів, отриманих за державні кошти.

5. Грантова модель фінансування полягає в залученні коштів від зовнішніх наукових фондів або міжнародних організацій.

Нормативно-правові механізми та ліцензування

В Україні питання відкритого доступу до монографій регулюється кількома законодавчими актами. Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» закріплює принципи відкритості й доступності наукової інформації. Закон «Про авторське право і суміжні права» визначає механізми передання прав і ліцензування. Відповідно до цього закону автор є первинним суб'єктом авторського права. Автор може публікувати авторську версію монографії як пре-принт у репозитарії, якщо це визначається умовами видавничого договору та політикою видавництва щодо самоархівування.

Передання авторських прав у сфері академічного книговидання дає змогу виокремити два основні підходи до правового оформлення відносин між автором і видавцем:

- повне передання (відчуження) усіх майнових прав видавцеві, тобто автор передає всі права на використання твору, а видавець набуває статусу правовласника;
- ліцензійний договір (виключна або невиключна ліцензії), а також можливість надання субліцензії третім сторонам.

Для забезпечення відкритого доступу найоптимальнішим є ліцензійний договір, що передбачає надання видавцеві лише невиключної ліцензії зі збереженням за автором права на самоархівування та використання твору в наукових і освітніх цілях.

Водночас у контексті відкритого академічного книговидання особливого значення набувають механізми відкритого ліцензування, що забезпечують поєднання вільного доступу до наукових результатів із належним збереженням авторських прав. Найбільш поширеним інструментом такого ліцензування є ліцензії Creative Commons.

Ліцензії Creative Commons є стандартизованим інструментом відкритого ліцензування, що дозволяє авторам визначати умови повторного використання своїх творів. Основні умови ліцензування: BY (зазначення авторства), NC (обмеження некомерційного використання), ND (заборона створення похідних творів) та SA (поширення на тих самих умовах) — вони можуть комбінуватися між собою та утворювати шість основних типів ліцензій. Для наукових монографій рекомендовано використовувати ліцензії CC BY або CC BY-SA, що забезпечує максимальну відкритість і збереження авторства.

Особливу увагу слід приділяти питанню службових творів. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права», майнові права на службові наукові публікації переходять до роботодавця з моменту створення службового твору, якщо інше не передбачено трудовим договором. Рішення НАН України щодо відкритого доступу пропонує модель врегулювання цього питання через додаткову угоду до трудового договору (Капіца & Хоменко, 2025).

Щодо прав третіх сторін, дослідники зобов'язані перевіряти правовий статус усіх включених до монографії матеріалів, отримувати письмовий дозвіл правовласника або переконаватися в застосовності законних винятків (цитовання, освітнє використання). Отримуючи дозвіл для видання у відкритому доступі, важливо чітко зазначати, що публікація буде вільно доступна в інтернеті, оскільки деякі стандартні ліцензійні умови правовласників можуть бути несумісними з відкритим доступом (Painter et al., 2023).

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження свідчать, що впровадження відкритого доступу до наукових монографій є ключовим стратегічним вектором інтеграції України до Європейського дослідницького простору та обов'язковою умовою виконання вимог програми «Горизонт Європа». Попри наявні виклики, переваги відкритого доступу, зокрема зростання цитованості результатів досліджень на 50–200% та розширення географічного охоплення аудиторії, значно переважають фінансові та юридичні труднощі його імплементації.

Встановлено, що за умови, коли немає універсальної бізнес-моделі, для українських закладів вищої освіти та наукових установ найбільш життєздатними є інституційна та грантова моделі фінансування, а також їх комбінування. Водночас успішна реалізація цих моделей потребує вдосконалення нормативно-правової бази. Пріоритетними напрямками є законодавче закріплення права авторів на самоархівування, чітке визначення статусів наукових текстів (препринт, постпринт, видавничі версія) та запровадження обов'язкового відкритого доступу до результатів, отриманих за рахунок державного фінансування.

Практична цінність дослідження полягає у формулюванні рекомендацій для науковців, які мають зосередитися на збереженні авторських прав під час укладання видавничих договорів, що може включати надання видавцям невиключних ліцензій, використання ліцензій Creative Commons та розміщення праць у Національному репозитарії академічних текстів та інституційних репозитаріях для забезпечення їх максимальної видимості.

Перспективами подальших наукових розвідок є дослідження практик конкретних видавництв та інституцій щодо відкритого доступу до монографій в Україні, моніторинг ефективності впровадження принципів відкритого доступу, а також розроблення стандартизованих шаблонів інституційних політик відкритої науки.

REFERENCES

- Barnes, L. (2018). *Copyright and licensing – what do I need to know?* Open Book Publishers Blog. <https://doi.org/10.11647/OBP.0173.0090>
- Barnes, L. (2018). *Green, Gold, Diamond, Black – what does it all mean?* Open Book Publishers Blog. <https://doi.org/10.11647/OBP.0173.0089>
- Business models for OA book publishing.* (2020). OA Books Toolkit. <https://www.oabooks-toolkit.org/business-models-and-funding/article/10432084-business-models-for-open-access-book-publishing>
- Civil Code of Ukraine. (2003). [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

- Choosing a Creative Commons licence*. (2020). OA Books Toolkit. <https://www.oabooks-toolkit.org/publishing-open-access-books/book-contract-permissions-rights-and-license/article/4012101-choosing-a-license>
- Creative Commons Attribution licence (CC BY)*. (n. d.). Wellcome. <https://wellcome.org/research-funding/guidance/open-access-guidance/creative-commons-attribution-licence-cc>
- Crossick, G. (2016). Monographs and open access. *Insights*, 29(1), 14-19. <https://doi.org/10.1629/uksg.280>
- Esteve, A. (2024). Copyright and Open Access to Scientific Publishing. *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 55, 901-926. <https://doi.org/10.1007/s40319-024-01479-z>
- Ferwerda, E. (2014). Open access monograph business models. *Insights: the UKSG journal*, 27(1), 35–38. <https://doi.org/10.1629/2048-7754.46>
- Frankl, J. (2023). Towards an author-centered open access monograph program: Understanding open access cultures in scholarly publishing. *The Journal of Electronic Publishing*, 26(1), 47-76. <https://doi.org/10.3998/jep.3332>
- Kapitsa, Yu. M., & Khomenko, I. I. (2025). *Normative acts on intellectual property protection and technology transfer. Part 5. Open science and intellectual property* (2nd ed.). Center for Research on Intellectual Property and Technology Transfer of the National Academy of Sciences of Ukraine. [in Ukrainian]. https://ipr.nas.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/Vol_5_Zbirnyk_akty_NAN_Ukrainy_IP_21_01_2025.pdf
- Nature, S., Pyne, R., Emery, C., Lucraft, M., & Pinck, A. S. (2019). *The future of open access books: Findings from a global survey of academic book authors*. figshare. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.8166599.v1>
- Gatti, R. (2022). *Is a Rights Retention Clause needed for OA books?* *Open Book Publishers Blog*. <https://blogs.openbookpublishers.com/is-a-rights-retention-clause-needed-for-oa-books/>
- Greco, A. N., & Wharton, R. M. (2008). Should university presses adopt an open access [electronic publishing] business model for all of their scholarly books? In L. Chan & S. Mornati (Eds.). *Proceedings ELPUB 2008 Conference on Electronic Publishing – Toronto, Canada – June 2008* (p. 149–164). https://elpub.architexturez.net/system/files/pdf/149_elpub2008.content.pdf
- Green, gold, diamond – different models for open access books*. (2020). OA Books Toolkit. <https://www.oabooks-toolkit.org/business-models-and-funding/article/13868103-green-gold-diamond-different-models-for-open-access-books>
- Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» No. 57 (2023). [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
- Law of Ukraine «On Scientific and Scientific-Technical Activities» No. 3 (2016). [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
- Lucraft, M. (2018). *The benefits of open access books are clear but challenges around funding remain*. <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2018/05/02/the-benefits-of-open-access-books-are-clear-but-challenges-around-funding-remain/>
- Managing third-party copyright for open access publications: a good practice guide for researchers*. (2023). UK Research and Innovation. <https://www.ukri.org/wp-content/uploads/2023/10/UKRI-121023-ManagingThirdPartyCopyrightForResearchPublications.pdf>
- Pinter, F. (2018). Why book processing charges (BPCs) vary so much. *Journal of Electronic Publishing*, 21(1). <https://doi.org/10.3998/3336451.0021.101>
- Severin, A., Egger M., Paul Eve M., & Hürlimann D. (2020). Discipline-Specific Open Access Publishing Practices and Barriers to Change: An Evidence-Based Review. *F1000Research* 7,1925. <https://doi.org/10.12688/f1000research.17328.2>

- Shu, F., & Larivière, V. (2024). The oligopoly of open access publishing. *Scientometrics*, 129(1), 519-536. <https://doi.org/10.1007/s11192-023-04876-2>
- Snijder, R. (2014). The Influence of Open Access on Monograph Sales: The experience at Amsterdam University Press. *LOGOS: The Journal of the World Book Community*, 25(3), 13–23. <https://doi.org/10.1163/1878-4712-11112047>
- Speicher, L., Armando, L., Bargheer, M., Eve, M. P., Fund, S., Leão, D., & Souyioultzoglou, I. (2018). Open Access Business Models White paper. *OPERAS*. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1323708>
- Steele, C. (2008). Scholarly Monograph Publishing in the 21st Century: The Future More Than Ever Should Be an Open Book. *The Journal of Electronic Publishing*, 11(2). <https://doi.org/10.3998/3336451.0011.201>
- Svensson, A., & Eriksson, J. (2013). Monographs and open access. *ScieCom Info*, 9(1). <https://journals.lub.lu.se/sciecominfo/article/view/6126>

OPEN ACCESS TO SCIENTIFIC MONOGRAPHS: THE CURRENT LANDSCAPE

Abstract. *The article considers the issue of ensuring open access to scientific monographs of Ukrainian researchers in the context of the global transformation of scientific communication and the integration of domestic science into the European Research Area. The relevance of the topic is due to the need to systematically address the legal, technical and financial issues of open access to monographs in the context of the implementation of the National Open Science Plan of Ukraine.*

The main advantages of open access to scientific monographs are analyzed, in particular its impact on scientometric indicators and infrastructural sustainability of publications. Business models and types of open access are detailed. Special attention is paid to regulatory and legal mechanisms, in particular the distinction between full transfer of rights and license agreements, the use of Creative Commons public licenses and the management of third-party rights within one publication. A practical algorithm of actions for researchers regarding the lawful placement of monographs in open access is proposed.

The conclusion is made about the need for further improvement of the legislative framework and institutional policies of open science in Ukraine, in particular, regarding the placement of monographs in open access.

Keywords: *open access; scientific monographs; Creative Commons; copyright; publishing agreement; repository; open science; publishing business models; licensing; scholarly communication.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Крамаренко Ольга — Сумський державний університет; e-mail: kramarenko@sci.sumdu.edu.ua; ORCID: 0000-0002-2616-0147

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kramarenko Olha — Sumy State University; e-mail: kramarenko@sci.sumdu.edu.ua; ORCID: 0000-0002-2616-0147

Надійшла до редакції 10.03.2026
Прийнята до друку 02.04.2026
Дата публікації 22.04.2026